

Pä'rnn- strategia

Lapsistrategia • Barnstrategin
Child Strategy

ĶĒĀN-NE TĀT STRATEGIA LIJ?

Pukid jee'res âkksaid
päärnaid.

Tu'nne, kââ'tt
taarbšak vie'ķķ.

Tu'nne, kââ'tt leäk leklvaž.

Tu'nne, kââ'tt leäk pue'rr
na'zvan jeärrsid.

Tu'nne, kââ'tt
taarbšak na'zvaan.

Tu'nne, kââ'tt le'jjiķ
kuä'ss-ne päärnaž.

Da tu'nne, ko'st kuä'ss-ne
šâdd vuõrâsooumaž.

LÄÄ'DDJÂNNAM MEERSAŽ

Pä'rnn- strategia

**LAPSI-
strategia**

Meerlaš pä'rnnstrategia valmsööllmõš aa'lji vä'ldminister Juha Sipilä halltõspââ'jest Päärna ä'iğğ 2040 -tuâjain. Tuâjj lij juätkknam vä'ldminister Sanna Marin halltõspââ'jest parlamentaarlaš komiteatuâjast da tøn tuärjjei ve'rğğtuâj vie'kkın.

Meerlaš pä'rnnstrategia parlamentaarlaš komitea lij priimmâm tän strategia vue'ssen smiõtlđõggâd rosttovmannust 2020 (Riikksuâvtõõz kanslia õõlmtõsräidd 2021:8). Komitea norrõs, smiõtlđõs, ee'ttikâ'ddjoouki õõlmâsceälkkmõõžž da strategia tuärjõssân âarraı pãđđõlmtõõz puk käunn'je strategia ne'ttseeidain www.lapsistrategia.fi.

Siiskâž

7 STRATEGIA VUÄ'NKÂNJI

8 Kõskksaž jurddi

11 Strategia vuõiggâdвуõđlaž da
õhttsažkâaddlaž vuâđđ

14 PUKI PÄÄRNAI LÄÄ'DDJÂNNAM

16 Vision päärnai vuõiggâdвуõđid
cí'sttjeei Lää'ddjânnam

20 Čårstummuž da jee'resäär'vuõđ
vuâsttatuâsttmõš

24 Ränn'jeei sââ'jest årrai päärnai
vuõiggâdвуõđi staanummuš

29 Päärnai sue'jjlummuš viõkkvää'ldest

36 PUÂRASTVÂÂJJAI DA SILTTEEI PÄÄRNA

- 38 Päärnai da piârrji sosiaal- da tiõrvâsvuõttkääzkkõõzz
- 44 Ouddpeâmm da škooultõs
- 51 Piârri ri'jttjeei pi'rğğummuš da tuâj di piârri õ'httesuâvtummuš
- 56 Päärnai õõldâs- da verddsažkõskkvuõđ
- 61 Päärnai frijjäi'ğğ da staarjõõzz

68 PÄÄRNA VUÄZZLI'ŽŽEN ÕHTTSAŽKÂÂ'DDEST

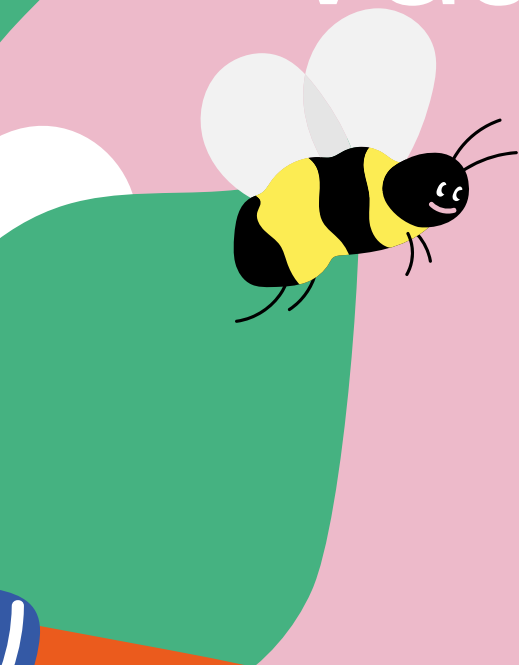
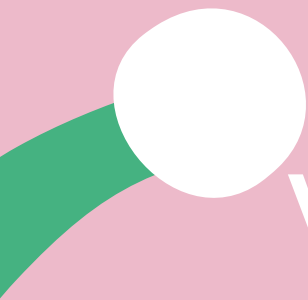
- 70 Päärnaid till'lõõvi vaikkõõzzi ärvvtõõllmõš da pä'rnnbudjetâsttmõš
- 74 Päärnai vuõiggâdvuõtt koll'jed da vuäžžad teâđ

78 STRATEGIA TIU'DDEPIIJMÕŠ

- 80 Strategia da tiu'ddepiijmõšplaan

Strategia vuä'nkânji

Kõskksaž jurddi

Pä'rnnstrategiain raajât pärnai vuõiggâdvuõđid c'ısttjeei pä'rnn -da piârmiõttlõs Lää'ddjânnam. Lââssen pä'rnnstrategiain staañat pärnaid kuõskki vuâđđ- da ooumažvuõiggâdvuõttõõlgtõõzzi täävtõõzlaž da konsiste'ntt čõõđtummuš jeä'rben ÕM pärnai vuõiggâdvuõđi suâppmõõžž meâldlânji. Meerlaž pä'rnnstrategia tarbb lij pâjñnam õu'dde mäñg jee'res halltõõzz äi'ğgen.

Strategia taarbšet ouddâl puki tõn diõtt, što

1.

pärna vuõiggâdvuõđi diõtt vääžnai tu'mmstõõgg da ju'rddi lie täujja veeitlõs jie-ga pâi vuâđđâ'vve konsiste'nttlânji Lää'ddjânnam vuâđđ- da ooumažvuõiggâdvuõttõõlgtõõzzi c'ısttjummuša, da tõn diõtt

2.

pärnai vuõiggâdvuõđi teâuddjummuš šâdd jäänmõsân tõn mie'ldd, mõõk lie suu tuâggõs, piârri da jee'res va'stteei ää'šš.

Tân strategia kõskksaž täävtõõsân lij raajjâđ ķeäll'jeei, konsiste'ntt da ku'kesäiggsaž vuâđđ meerlaž pä'rnn- da piârpoliti'ķķe. Strategiain viiggât õõudâs pärnaid da piârrijid kuõskki tu'mmstõõktuâi, õhttsažtuâi da tuâimmjemnaa'lid nu'tt što tõ'st vää'ldet lokku pukin vaaldâšm vuu'din da taa'zzin veiddsânji da systemaattnalla vuâđđ- da ooumažvuõiggâdvuõttõõlgtõõzzid.

Strategia vuâđđââvv koumm vuei'vvjurddja:

I

Strategiain raajât tuõđi pä'rnn -da piârrmiõttlõs, päärnai vuõiggâdvuõđid cí'sttjeei Lää'ddjânnam.

II

Päärnai vuõiggâdvuõđid da staattus raajât põõššjen nu'tt, što päärnai vuõiggâdvuõđid vää'ldet lokku konsiste'nttlânji puk poliittlaž da tuõttvue'kkšõs tuåimmjumšest jee'res õhttsažkoo'ddi vuâzzlai paaldâst da što päärna vuâžža teâđ si'jjid kuulli vuõiggâdvuõđin.

III

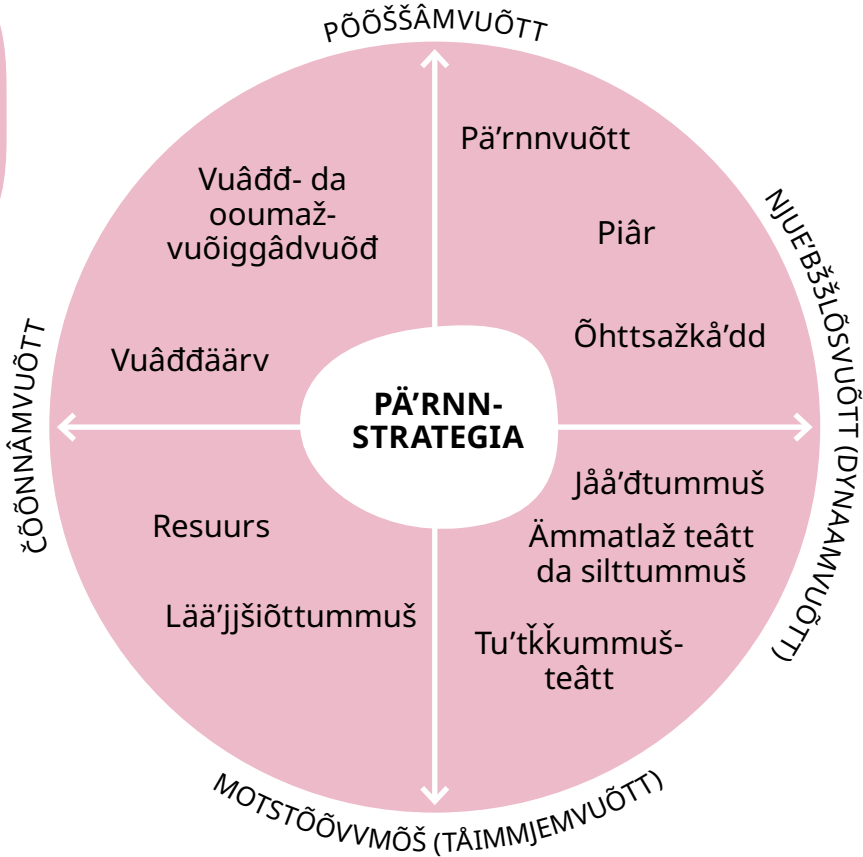
Ränn'jeei statuuzzâst åarrai päärnai staattus staaneet da sij taarb toobdât pue'rben.

ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi suâppmõõžž 1 artikla mie'ldd õõlmâs-suâppmõõžžâst päärnai juu'rdet juõ'kk'kaž vuâlla 18-âkksaž ooumaž, gõõi ij pärnna suâvldeei laa'jji mie'ldd tiuddâkksažvuõđ vuâžžat ääi'jben. Meersaž pä'rnnstrategia kuâskk ti'nt-aa pukid, keäk lie vuâlla 18-âkksaž. Lââ'ssen strategiast da tõn tiu'ddepiiijmõõžžâst vää'ldet veiddsânji lokku piârri, koin päärna jeä'lle, di pä'rnnvuõđ da vuõrâsvuõđ lõõđâspooddâst åarrai nuõrr vuõrâsoummu.

Strategia vuõiggâdvuõdlaž da õhttsažkâaddlaž vuâđđ

ÕM päärna vuõiggâdvuõđi suâppmõš (SopS 59–60/1991) lij Lää'ddjânnam õõlgtēei ooumažvuõiggâdvuõttisuâppmõš. Tõt me'rat tõk vuâlla 18-âkksaid kuulli vuõiggâdvuõđid, koid suâppmõšvaldiai âlgg staanâd jee'res jie'llem da õhttsažkââdd vuu'din. Tãn pä'rnnstrategiast lij mie'rren čõõđted suâppmõõžž Lää'ddjânnma pijjum õõlgtõõzzid. Strategia nuâjjâatt ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi suâppmõõžž lââ'ssen jee'res Lää'ddjânnam kuõskki vuađđ- da ooumažvuõiggâdvuõtt-õõlgtõõzzid da Lää'ddjânnam nâânas vuõiggâdvuõtt-valdiaâ'rbbvuõ'tte. Strategia tue'kken lie ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi suâppmõõžž nellj takaivuâđđjurddi: cârste'mesvuõtt, päärna pue'rrvuõtt lij vuõss-sâjjsaž, päärna vuõiggâdvuõtt jie'llma, jie'llmen piâssmõ'sše da õõudâs viikkmõ'sše da päärna vuâssadvuõtt.

Pä'rnnstrategia säâ'jj pärnaid kuõskki tu'mmstõktuäj da toi'mmjummuž vuâđđan da kruuggâst:

Obbvuođ, koid vää'ldet lokku pä'rnstrategias:

- Päärnai staarjõõzzi da jee'res friijääi'j taimmjummuž čõõđtummuš
- Päärnai suõjjõs juõ'kknallšem viõkkvää'ldest
- Pä'rnpiârri ri'jttjeei jie'llemtää'zz da sosiaalstaan ra'vvjummuš di tuâi da piârri õ'httesuâvtummuš
- Päärnai da piârri taarbid va'steei sosiaal- da tiõrvâsvuõttkääzzkõõzzi čõõđtummuš
- Päärnai o'dinaknallšem taarbid va'steei oudpeâmm da škooultõõzz jä'rjstummuš
- Päärnai â'ldd – da verddsažkõskkvuõdi tuârjjummuš
- Päärnai kuullmõõžž, vuässadvuõđ da vaikktemvuei'ttemvuõdi oudâsviikkmoš
- Ränn'jeei statuuzzâst âarrai päärnai vuõiggâdvuõdi staanummuš
- Čårstummuž da jee'resârvvsažvuõđ vuâsttatuâsttmõš päärnai da pä'rnjoouki vuei'nnemkuu'lmest
- Päärna pue'rmõõzz vuõss-sâjjsažvuõđ aktiivlaž suâvldummuš da pä'rnvaikkõõzzi ärvvtõõllmõš
- Pä'rnnaa'šši koordinâsttmõš, pä'rnstrategia, teâđai noormõš da päärnai vuõiggâdvuõdid kuõskki škooultõs

Puki päärnai Lää'dd- jânnam

Lää'ddjânnam
lij šiõgg päi'kk
päärnaid šõddâd
da ravsmed.

Vision päärnai vuõiggâdвуõđid ci'sttjeei Lää'ddjânnam

Pä'rnnstrategiain raajât päärnai vuõiggâdвуõđid ci'sttjeei pä'rnn -da piârmiõttlõs Lää'ddjânnam.

Strategia vision lij Lää'ddjânnam, ko'st päärna vuõiggâdвуõđ teâuddje tiuddmeärrsânji da õõut-tää's-seld õhttsažkää'dd pukin vue'ssvuu'din. Tõn visiost õhttsažkää'dd puki sektoori tuâimmjeei to'bdde päärna vuõiggâdвуõđi miârktõõzz da pä'rnn -da piârmiõttlõs õhttsažkää'dd äärv. Visio meâldlaž Lää'ddjânnam tue'jj-eet õõutsââ'jest.

Pä'rnn -da piârmiõttlõs Lää'ddjânnam investâstt päärnai da piârri pue'rrjie'llma. Pue'rrjie'llem tuärjje piârri ri'jttjeei pi'rğgummuš, tuâimmai tuâi da piâr-jie'llem õ'htešiõttummuš, pue'rr õõlmlaž kääzzkõõzz da tuâimmjemõudldõõzz pääiklaž tää'zzest di aktiivlaž meerlažõhttsažkää'dd. Visio meâldlaž Lää'ddjânnam

vue'kkšõs õõutverddsaz da määngpeällsaz oudspeâmm da škooultõs čõõðte päärna vuõiggâdvuõð šorrunmša, vuõrsmummša da mättjumša. Päärna määngnallšem jie'llemvue'jj da taarb toobdât da viõkkvää'ld, čârstem da jee'resarvvsazvuõð vuâsttatuâsttmõš vää'ldet tuõðsânji. Näkkam Lää'ddjânnam lij šiõgg päi'kk päärnaid šõddâd da šorned.

Päärna vuõiggâdvuõðid ci'sttjeei Lää'ddjânnam tää'vat päärna õu'dde pohttam vuäinlmid da praavâd si'jjid vue'ttemvuõð vuäžžad âä'kktaa'sseld teâð še vai'ğges teemain. Päärna va'ldde beäl jii'jjes aarg pirrõõzzid da vue'jjin, da sij miõl keä'sse še mij õhttsazkää'dd jõnn, pä'jjelpuõlvvõõgglaz kõõčcmõõžžid ârra. Päärna tâ'bdde jeârbi mie'ldd äimmõsmuttâz kõskksaz miârkktoõzz sij puõ'ttivuõ'tte da digitalisaatio vaar da vue'ttemvuõðid. Päärna vuässadvuõtt lij vääžnai sââ'jest visio meâldlaz Lää'ddjânnmest.

Päärna vuõiggâdvuõðid ci'sttjeei Lää'ddjânnmest päärnaid da piârrjid vaikkteei tuâimmjummuš nuâjjâatt plaanuum pärrn- da piârpolti'kke di päärna vuõiggâdvuõðid čõõðtumša kee'jjmie'ldd poliittlaz tuâimmjummuž. Visio meâldlaz õhttsazkää'ddest nââneet, što tuâimmjummuž vaikktoõzz päärnaid ärvvtõõlât tää'rkelid da što päärnaid kuõskki tu'mmstõktuâjj vuâððââvv vue'kkšõs tiõttu da ää'sšmeâldlaz tu'mmjõ'sse. Tõn Lää'ddjânnmest teâuddje puõlvvõõggi kõskksaz vuõiggvuõðmeâldlazvuõtt da päärna vuõiggâdvuõtt vuässõ'sse õhttsazkää'dd resuursin.

Päärna vuõiggâdvuõðid ci'sttjeei Lää'ddjânnam lij demokraattlaž vuõiggâdvuõttvaldia. Tõt câgg õhttsažkâaddlaž polarisâsttmõõžž, teâðain manipulâsttmõõžž da õhttsaž kõõčcmõõžži radikalisâsttmõõžž da tøn diõtt tõt tåbdd demokraatia- da ooumažvuõiggâdvuõttõddeem miârktõõzz. Kõskksaž lij tuärjjeed puki päärnai vuõiggâdvuõð miõttlõs pue'ttiägga da sij vuässadvuõð õutstõõzzin da õhttsažkââ'ddest.

Nâânas da resilie'ntt õhttsažkâ'dd lij vääžnai sââ'jest muttsid, kriisid da čorstemvuõ'jjid va'sttummšest. Päärna vuõiggâdvuõðid ci'sttjeei Lää'ddjânnmest tuärjjeet päärnai, piârrji da õõutstõõzzi resuursid da kriiskeäll'jemvuõð da staaneet päärna vuõiggâdvuõðid še samai vaiggâd jeällmõõžžin Visio meâldlaž Lää'ddjânnam va'sttad še pue'ttiäi'j va'žžtõõzzid čie'ppeld da päärna vuõiggâdvuõðid ci'sttjee'l.

Päärna
vuõiggâdvuõðid
ci'sttjeei Lää'ddjânnam
lij demokraattlaž
vuõiggâdvuõttvaldia.

Čårstummuž da jee'resäärv'vuõđ vuâsttatuâsttmõš

ÂNN'JÕŽSÂÂ'JJ DA OOUAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂĐĐ

Päärna vuõiggâdvuõđid ci'sttjeei Lää'ddjânnam lij puki päärnai Lää'ddjânnam. Tõn Lää'ddjânnmest päärna vuõiggâdvuõđi teâuddjummuš ij leäkku ķidd tõ'st, ko'st son lij šõddâm, makkam suu piârtuâggõs lij, le'be suu jee'res jiõččvuõđin. Päärna vuõiggâdvuõđid tuõđi ci'sttjeei õhttsažkââ'ddest vää'ldet lokku što päärna lie määngnalla jee'resnallšem da see'st lie jee'resnallšem sââ'jj da taarb seämmast gu staaneet juõ'kk päärna vuõiggâdvuõđ pue'tted ââ'nned ciistin da ââ'jj di šõddâmtää'ss meâdlânji jiõččnan.

Tän poodd päärnai pue'rrjie'llem lij Lää'ddjânnmest polarisâsttam: šuurmõs vue'zzest päärnain mâânn

puârast, leâša vue'ss päänain lie pannvâai. Pue'rrie'llem polarisâsttmõš šâdd kõrrsubun kriis-sõõ'jin da čo'rstemvuõ'jjin, da kriisi häaitla seu'rrijõõzz noorâ'tte rââ'žzmõs sââ'jest âarrjid. Pi'rğgummušvaiggâdvuõđ rââžzee päänai vuei'ttemvuõđid õõutverddsaz da täâ'ssârvvsaz vuâssadvuõ'tte õhttsazkââ'ddest. Pärnnvuõđâst šõddâm jee'resârvvsazvuõtt le'be vää'nn vuâitt seeičâ'stted kookkas vuõrâsvuõ'tte, da huõllân lie še pärnn-piârķeeu'hesvuõđ pâ'jjelpuõlvõõggla vaikktõõzz.

Čârstummuš kuõskat mäנגid päänaid jee'res mäainin. Ouddmiârkkân šõddâmvuõ'tte, lee'šk eunna, ââskldõ'ķķe, ķiõ'lle, vâkka le'be puõzzlma, sooggbealla le'be seksuaal'laž kärņjummsâ õhtteei čârstemkiõččlâsttmõõžž kuõskte še päänaid. Mängg täin aa'sšin toobdât čârstummuž vuâstlaž läâ'jjšiõttmõõžžâst, leâša čârstummuž cõggmõõžžâst da õõutverddsazvuõđ lââ'zz-tummšest päänai aargâst lij võl jiânai tue'jjeemnalla.

Pannaa'sšid kässjõõttâm lââ'ssen lij vääžnai tuâimmad vuei'vmeär tie'dee'l da ouddtu'mmjee'l što vuei'tet ainsmâ'tted tõt, što puki päänai vuâssadvuõtt õhttsazkââ'ddest teâuddai nu'tt puârast ko vââjj. Päänai jee'resâärv'vuõtt teâddad, jõs meärrõõzzid valmštõõlee'l da tuâimmjummuž plaanee'l jeä't valddu lokku tõi tuõttvue'ķķšõs vaikktõõzzid jee'res sââ'jest âarrai päänaid. Tõn diõtt valmštõõllmõõžžâst da plaaneem da oudâsviikkâmtuâjast fe'rttai vä'ldded lokku kuhttu, nu'tt päänai jii'jjes spesiaaljoukkân gu še päänai kõskkneez jee'resnallšem sââ'jj da taarb.

Čârstummuž da jee'resäär'vuõđ vuâsttatuâsttmõš lij õhtt ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi suâppmõõžž kuõ'ddi prinsiiopin. Suâppmõõžž 2 artikla mie'ldd suâppmõšvaldiain fe'rttai ci'sttjed da staanâd õõlmâs-suâppmõõžžâst tobdstum vuõiggâdvuõđid pukid tõi lää'kkâânnemvää'ld vuâlaž päärnaiđ krââ'ma ni mõõnnallšem rä'tkkummuž. Lââ'ssen tõk reâ'mme pukid tarbbsallaž tuâimid, što vuâi'tte ainsmâ'tted, što päärna suõjjeet juõ'kknallšem čârstummšest da ranstõõžžâst, kook vuâđđâ'vve suu puârri, läägglaž huõltee'jees le'be jee'res piârnee'kkées statu'sse, tuâimmjummsa, jurddjid le'be väimmjurddjid. Čârste'mes tuâimmjummsest da õõutverddsaz âânnmõõžžâst mie'rreet še määngin jee'res ooumažvuõiggâdvuõttisuâppmõõžžin. Seämmast ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi komitea lij teä'ddâam teâttvuâđđsažvuõđ miârkktoõžž päärnai pue'rrjie'llem di vuõiggâdvuõđi ooudâsviikkmoõžžâst Tãn poodd päärnai statuuzz kuõskki teâđ noormõõžžâst lie pann-looglažvuõđ da reäi'j, mii rââžžad teâđain jââ'dtummuž päärnai pue'rrjie'llem pue'reem diõtt.

Lää'ddjânnam
lij puki päärnai
Lää'ddjânnam.

STRATEEGLA JURDDI

I Viiggât ooudâs plaaneemnallšem tuâimin päänai oõutverddsazvuõđ. Noorât da äu'kkeet teâđ pue'rrjie'llemjeä'rdõõzzin da tõi mäainain, da riõmât tuâimid pue'rrjie'llemjeä'rdõõzzi kēe'zžeem diõtt nu'tt vaikkteei da päänai vuõiggâdvuõđid ci'sttjeei naa'lin gu pâi vuei'tlvaž.

II Ainsmââtтет, što jee'resnallšem kääzkkõõzz, tuärjjõsmaall da vuässadvuõđ kanaal lie oõutverddsânji da čårstekâni vuäžžamnalla puk päänaid Viiggât ooudâs âsttjemvuõđ da jee'resnallšem teättõhttsažkåâ'dd tuâimmjem-maallid jeärben päänaid da päänai määngnallšemvuõđ lokku vää'ldee'l.

Ränn'jeei sââ'jest
åårrai päärnai
vuõiggâdvuõđi
staanummuš

ÂNN'JÕŽSÂÂ'JJ DA OUMAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂÐÐ

Päärna staattus vuäitt lee'd jee'res mäainain ränn'jeei tõnnalla, što tõt õõlgat ve'rgõnee'kkin da jee'res tuåimmjee'jin spesiaal vuåmmšõõzz. Ränn'jemvuõtt vuäitt õhttned ku'kken pištum da õhttsažkâ'ddrajjõõzzâst šõõddi čårstummša ouddmiârkkân vââ'jj, puõzzâlm le'be lee'šk eeu'n diõtt. Ränn'jemvuõtt vuäitt nuu'bb beä'lnn lee'd vue'jjpuõdlaž, jõs päärnaž lij ouddmiârkkân päärnaisuõjjõõzz ä'sšne'kken le'be su'nne lij tue'jjääm veär, son lij rekkõõzzâst kaadčum le'be viårtum. Lij-i miârkteei, što pukin päärnaid kuõskki tu'mmstõktuâjast da tuåimmjumšest vää'ldet lokku vaa'reel da vue'jjpuõdlânji päärna tuõttvue'kkšõs jeällmõõžžid.

Lää'ddjânnam oumažvuõiggâdvuõttõõlgtõõzzi čõõdtem diõtt ij faat, što šuurmõs vue'zzest päärnain mâänn puârast. Tån poodd tõk päärna, kook lie mäainast le'be nuu'bbest jäänab ränn'jee'jes sââ'jest ko jeärraz, jie pâi vuäžž tuärjjõõzz da vie'kk, koon sij taarbše. Päärnaid meinum kääzzkõõzz jie leäkku pâi konsiste'nttlânji da veidsânji vuäžžamnalla, da kääzzkõõzzi õsttmõš vuäitt tuõttää'sšest õõlgted resuursid , koid pukin päärnain le'be piârrjin jie leäkku. Mängg päärna teivva še čårsteei

räjõõzzid le'be luežžje'temes naa'lid samai tõin vuõ'jjin, koin sij jäänmõsân taarbše'če tuärjõõzz le'be vie'kk.

Päärna jeällmõõžžin vuai'tte lee'd seämma ääi'j määng jee'res ää'sš, kook lââ'zzte jee'resnalla suu statuuzz ränn'jemvuõđ. Tæt keâšt'tat ve'rgõgnii'kkid da jee'res tuâimmjee'jid lää'des päärna ouddõõzz tu'mmjummša, määngämmattlaž õhttsažtuõjju da kääzzkõõzzi âsttjemvuõđ lââ'zztumša. Seämmast âlgg ainsmât'ted, što päärna teeivat puk tuâimmjummšest vuäzzli'žžen, ij pâi jeällmõõžžees diõtt.

Õm päärnai vuõiggâdvuõđi suâppmõõžžâst leät jeärben välddam lokku ränn'jeei sââ'jest âarrai päärnai statu'sse jeärbi mie'ldd piârri âalgbeä'lnn jälsteei päärnai sââ'jj kuõskki 20 artiklast, lää'mes päärnai vuõiggâdvuõđid kuõskki 23 artiklast di minorite'ttjooukid koll'jeei päärnai vuõiggâdvuõđid kuõskki 30 artiklast. Ränn'jeei sââ'jest âarrai päärnai statuuzz staaneet še määngin jee'res ooumažvuõiggâdvuõttisuâppmõõžžin da vuâp-pâmorgaani vue'jjin.

Ij faat, što
jäänbõs
vue'zzest
päärnain mâânn
puârast.

STRATEEGLA JURDDI

I

Vää'ldet ränn'jemvuõtt veiddsânji lokku ouddcõõggõõtti tuâjast, ko'rjjei tuâimin da kääzzkõõzzin di vuõiggâdvuõttstaanriâšldõõggin. Lââ'zztet ouddcõõggõõtti tuâi da ääi'jeld a'lğgi tuärjjõõzz di kässjõõttmõõžž.

II

Lââ'zztet tuâimid jeä'rben ränn'jeei sââ'jest årrai päärnai vuõiggâdvuõđi čõõđtem diõtt. Nââneet mænggâmmattlaž tuâi naa'lid da õhttsažtuâi rajjõõzzid päärnai da piârrji o'dinaknallšem taarbid lokku vää'ldee'l. Vää'ldet lokku piârrji tuärjjummšest tõin koll'jeei da âlddkruuggâst årrai päärnai sââ'jj da vuõiggâdvuõđid jäänab plaanee'l go ânn'jõžääi'j.

III

Viiggât ooudâs naa'lid tobddâd da vä'ldded lokku kuhttu še õhttsažkâ'ddrajjõõzzâst šõõddi čârstummuž vaikkõõzzid gu še vue'jjpuõđlaž ränn'jemvuõđ päärnai statuuzzâst. Toobdât päärna jeällmõõžžin jee'resnallšem ränn'jemvuõđ lââ'zzteei aa'sšid da tõi noorõõttmõõžž.

Päärnai sue'jjlummuš viökkvää'ldest

ÂNN'JÖŽSÂÄ'JJ DA OOUMAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂÐÐ

Lää'ddjânnmest lij tue'jjuum nâânas ooudâsviikkâmtuâi päärnai viökkvää'ldest sue'jjlummuš diött. Viökkvää'ld hääitaid toobdât pue'rben da fi'ttjõõzz päärnaid till'lõõvvi viökkväldda lie čouggâm.

Va'žžtõssân lij veâlâinn, što viökkvä'ldd da hue'neldâânmõš päärna õöldâs- da verddsazkõskvuõđâst päacc leeigas täujja kue'st'temmen. Käzzkâ'stemriâššmõš ij pâi o'nnest va'st'teed tuärjjõõzz taarbid nokk viökkšânji Päärnžen šõddâm fyyslaž, jiõgg-saž le'be seksuaal'laž viökkvä'ldd lij miârkteei riskktuejjeei mâ'ņjlest šõõddi pue'rrjie'llma, da päärnže jiõccses

till'lõõvvi viõkkvää'ld lââ'ssen še päärna õõldâskõsk-
kvuõđin aiccâm viõkkvä'ldd lij häätlaž päärnže.

Hâ't-i fi'ttjõõzz päärnaid till'lõõvvi viõkkväldda lie
čougâm, mängg päärna teivva veâlâinn aargstes
viõkkvää'ld, heâmmummuž, ääuktõõllmõõžž le'be
hue'neldâânmõõžž. Päärna teivva viõkkvää'ld še
piârkuugg åålgbeä'lnn ouddmiârkkân škoolâst,
staarjõõzzin le'be digitaal'laž pirrõõzzâst, jie-ga päärna
ķiõččlâsttmõõžž tuõđâsvuõđ tobddu dovo'lina. Päärna
pue'rrie'lem vuäitt vaarted še päärna jiiijâs pä'rtteei
jâlstoõttmõš. Tõn lââ'ssen, što viõkkvää'ld ķiõččlõsttum
päärnaid jie kaunnu vuõiggäiggsaž da vaikkteei vie'ķķ,
viõkkväldda vie'rrlõvvum päärnaid ij leäkku nokk vie'ķķ
ta'rjeemnalla. Päärnai kõskksaž le'be muđoi päärnai
õnnum viõkkväldda jeä't kässjõttu dovo'lina viõkkšânji.

Digitaal'laž pirrõs lij vääžnai vue'ss päärnai aarg, leâša
tõt ta'rjjad še kanaal heâmmummša da ķeeu'summša.
Päärnai ķiõččlâsttam seksuaal'laž heâmmummuš intern-
ee'ttest lij eēžža takai. Päärnai jiiijâs staansilttõõzzi da
digitaal'laž vuârvaikktemsilttõõzzi nâânummuš vie'ķķat
cõggâd vue'zz heâmmummšest, da lââ'ssen päärnaid
fe'rttai ainsmâ'tted vuei'ttemvuõđ vuäžžad vie'ķķ
hie'lķeld. Päärnai ķiõččlâsttam seksuaal'laž heâmmum-
mša da ääuktõõllmõšše fe'rttai kässjõõttâd tâ'lles.

Päärnai sue'jjlummuš pukin viõkkvää'ldin lij õhtt
ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi suâppmõõžž kõskksaž
vue'zzin, da vuõiggâdvuõtt jie'llma lij staanuum še jee'res
ooumažvuõiggâdvuõttisuâppmõõžžin. Suâppmõõžž
19 artikla mie'ldd suâppmõšvaldia reä'mme pukin

ää'sšmeâldlaž lää'jšeâtlvaž, vaaldšemvuõdla, sosiaal'la da škooultõsnallšem tuâimid, što sij vuaitče suõjjled päärna juõ'kknallšem fyyslaž da jiõglvaž viõkkvää'ldest, pä'rttumšest, huõlte'mesvuõđâst le'be hue'neld âân-nmõõžžâst le'be äauktõõllmõõžžâst. Päärnaid till'lõõvvi viõkkvää'ld vuâsttatuâsttmõš lij kõskksaž še suâppmõõžž va'lljeemnallšem pä'rddkii'rjin da määngin jee'res oou-mažvuõiggâdvuõttuâppmõõžžin , mâ'te Lanzarote da Istanbul suâppmõõžžin.

Juõ'kk päärnast
lij mäai'nte'mes
vuõiggâdvuõtt jie'llma
da sue'jjlummša pukin
viõkkvää'ld häämain.

STRATEEGLA JURDDI

I Juõ'kk päärnain lij mäai'nte'mes vuõiggâdvuõtt jie'llma da suõjjlummsa viõkkvää'ld häämain.

II Jue'tket päärnaind till'lõõvvi viõkkvää'ld vuâsttsaž tuâi. Nââneet puärrazvuõttisilttõõzzid da puärrazvuõđ tuärjjõõzz nu'tt, što päärnaind hääitla šõddummušnaa'lid kaaunât grååtnai, päärnai vuõiggâdvuõđid da päärna spesiaalstatuuzz ci'sttjeei nu'bbnallšem määinaid.

Põõžžtet tuâjjnaa'lid viökkvää'ld da heâmmummuž cõggâm diõtt da ääi'jeld a'lğgi kässjõõttâm vääras. Vuâmmšet jeä'rben digitaal'laž pirrõõzzâst šõõddi viökkvää'ld da heâmmummuž di digitaal'laž pirrõõzzâst liâvtum viökkvälddsaz materiaal. Viiggât ooudâs staansilttõõzzid da digitaal'laž silttõõzzid ra'vvjeei šõddeem-maallid da mätt'tõõzz

IV

Riõmât plaaneemnalšem tuäimaid viõkkvää'ld le'be heâmmummuž žiõččlâsttam päärnai kääzzkõõzzi nââneem diõtt da sa'tssjed pä'rnnkaaup da jee'res ååumkaaup vasttsaž tuõjju veiddsânji jee'res vaaldâšmvuu'din.

V

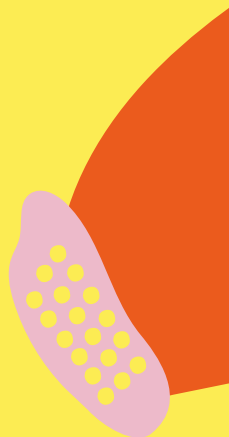
Viiggât oudâs naa'lid tobddâd viõkkvää'ld da hue'neldâânnmõõžž nu'tt ääi'jeld, što päärnaž peäss suu tuärjjei kääzzkõõzzi vuälla tâ'lles ko son tõid taarbaš. Tuâsttad päärnže till'lõõvvi viõkkvää'ld vaarr vuâstta da viiggât oudâs vaalmâšvuõđid jee'resnalšem viõkkvä'ldd- da hue'neldâânnamvuõ'jjid kâssjõõttâm vääras.

VI

Oozzât viökksaž, määngämmattlaž da määngvaaldšem mōōntōōllmōōžžid päärnai viökkvälldsaž jālštōōttmōōžž cōggâm diōtt. Staaneet päärnaisuōjjōōzz vuei'ttemvuōđid va'žžâd sâjjsažhuōl čōōđtummša da vuässōōđât da tuärjeet piârrjid tuâjast päärnai veä'kkem diōtt.

Puârast- vââjjai da siltteei päärna

Vuei'vvtäävtõssân
lij päärnai pue'rr
jie'llem.

Päärnai da piârrji sosiaal- da tiõrvâsvuõttkääzzkõõzz

ÂNN'JÕŽSÂÂ'JJ DA OOUAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂÐÐ

Vuei'vvtäavtõssân lij päärnai šiõgg jie'llem, koon tuâimmai päärnai da piârrji kääzzkâ'sttemsystee'm tuärjjad. Sosiaal- da tiõrvâsvuõttthuõll kääzzkâ'sttemsystee'm vuei'tet fi'ttjed koummtässžen jä'rjstõõvâm: tõn vuõssmõs tää'zzest tuâstat tiõrvâsvuõdlaž da sosiaal'laž pro'blee'mid vuâstta ooudbeä'lnn cõggmõõžž mõõntõõllmõõžžin, nuu'bb tää'zzest põõrgât cõggâd ju'n ho'hssjum puõzzlmi le'be sosiaal'laž pro'blee'mi lossnummuž, da kuälmad tää'zzest põõrgât ko'rjjeed da kiâpsmed ju'n lossnjen šõddum puõzzâlm le'be sosiaal'laž pro'blee'm häi'ttvaikkõõzzid.

Tän poodd systee'm lij u'cc kuu'skin jie-ga tők mainste nu'tt puârast kōskkneez, da jeä'rben määng jee'res kääzzkōōzzid taarbšeei päärna da piârri sä'tte pää'cced tuōttää'sšest vie'kktää da tuârjtää. Kääzzkōōzzi õ'httesuânn'jumšest leä't aiccâm problee'm jeä'rbi mie'ldd vuâđđ- da spesiaaltää'zz kääzzkōōzzi kōōskâst da miölltiörvâsvuōttkääzzkōōzzi da jee'res sosiaal- da tiörvâsvuōttkääzzkōōzzi kōōskâst. Lää'mes päärnai da sij piârri kääzzkōōzzi koordinâsttmōš lij vännai, mii heät-t'tâatt miârkkteeinalla päärnai šōddmōōžž tuârjjummuž. Kääzzkâ'sttemstee'm va'žžtōōzz lie vuei'nnemnalla še päärnaisuōjjōōzzâst.

Šiōgg miölltiörvâsvuōđ vuâđđ raajsmââvv pä'rnn-pooddâst, da tōn diōtt miölltiörvâsvuōđ tuârjjei da tōn sie'jttōōzzid hoi'ddjeei kääzzkōōzzin lij vääžnai miârktōs päärnai pue'rrije'llmest. Miölltiörvâsvuōđ heämmōōzz lie miârkteei meertiörvâsvuōđlaž va'žžtōōzz, jie-ga miölltiörvâsvuōttkääzzkōōzz tän poodd tiōuddu seämma tää'zzest jeârri sosiaal- da tiörvâsvuōttkääzzkōōzzivui'm. Miölltiörvâsvuōđ heämmōōzzi hâiddmōš da šiōgg miölltiörvâsvuōđ raavummuš õudlde tuâimmai kääzzkōōzzid da määngvaaldšem tuâimid čârroōttmōōžž da pro'blee'mi noorōōttâm cōggmōōžž diōtt.

Škooul'jum, siltteei da puârast vââjji personkâ'dd vie'kkat staaneed päärna vuōiggâdvuōđid da pue'r-rrije'llem čie'ppeld da konsiste'nttlânji. Sosiaal- da tiörvâsvuōttkääzzkōōzzi personkâ'dd vaajtemvuōđ keä'ppummuš nâânad še vue'zzstes kääzzkōōzzi kval-itee'tt da juätkkjemvuōđ, gu kääzzkōōzzid õõ'nni päärnaž

vuäitt na'ddjööttâd jijjâs staani vuôrâsoomže suu kontaktân. Tãn poodd tæk täävtöözš jie tiõuddu tiudd-meärrsânji, pe'ce personkââ'dd lie määngin kääzzköözzin kuârmjum da vaajtemvuött lij jõnn.

Kääzzkâ'sttemsysteme' m fe'rttai vuâđđad töözš, što kääzzköözz šâ'dde päárnain da piârrjin, što kvalite'tt lij šiõgg, što tøk ri'jtte da lie vuäžžamnalla. Ri'jtteei ääi'jeld älggam tuärjõs da pue'rrjie'llem da tiõrvâsvuõđ oudâsviikkmoš cõ'ğge puârast lossäab kääzzköözzi taarbid da pue'ree kuu'kken pe'sttee'l päárnai di piârrji jie'llemkvalitee'tt da aarg. Sosiaal- da tiõrvâsvuõttuõl kääzzköözzi vaikktemvuõđ lââ'zztem diõtt nââneet õhttsažuai čuõvtemtuâimin da frijjääi'j kääzzköözzin di jee'res õõutstöözšivui'm.

Sosiaal- da tiõrvâsvuõttkääzzköözz lie vääžnai, määngai ooumažvuõiggâdвуõttõlgtõözzi tiuddmöözžâst. ÕM päárnai vuõiggâdвуõđi suâppmöözž 24 artiklast nââneet, što päárnast lij vuõiggâdвуõtt pukin pue'rmõs vuäžžamnalla âarrai tiõrvâsvuõttšâjja da tiõrvâsvuõttkääzzköözzid, da vuâđđlää'jj 19.3 § mie'ldd õõlmâs vää'ldest fe'rttai staanâd, tõn mie'ldd mii laa'jjin täärkben šiõtteet, juõ'kk'ki'žže ri'jtteei sosiaal- da tiõrvâsvuõttkääzzköözzid da oudâsviikkâd narood tiõrvâsvuõđ. Sosiaal- da tiõrvâsvuõttkääzzköözz lie še kõskksaž määngin Euroopp oõduum sosiaal'laž vuâđđkee'rj meärrõözzin.

STRATEEGLA JURDDI

I

Viiggât oudâs tõt, što kääzzkõõzzi vuâđđan lie päärna da piârri, što tøk lie vuäžžamnalla, da hie'lkeld vuäžžamnalla aârrai tuåimmjemhäämaid oudmiârkân piârkõõskõsmaall vie'kķen. Tobdškuä'đet vuei'ttemvuõđid viikkâd oudâs oudtu'mmjeei da cõõggi tuåimmjem-maallid di ääi'jeld a'lğgi tuârjjõõzz da nââneet kääzzkõõzzid tiõttu, ta'rbbbe da o'dinaknallšem kääzzkõõspalggSid vuâđđõõvvi naa'lin. Tuârjjeet personkää'dd silttummuš, pue'rrjie'llem da põõššâmvuõđ.

II

Staaneet juõ'kk päärnže staani šõddeempirrõõzz da jee'res pue'rr miõlltiõrvâsvuõđ oudldõõzzid. Viiggât oudâs miõlltiõrvâsvuõttkääzzkõõzzid da šiõgg miõlltiõrvâsvuõđ ouudeei tuâjjhäämaid da vue'jjid še veiddsubun.

III

Vää'ldet lokku veiddsânji sosiaal- da tiõrvâsvuõttkääzzkõõzzi õ'hte njââđđmõš čuõvtemkääzzkõõzzivui'm, jee'resnallšem pue'rrjie'llem da tiõrvâsvuõđ ouudeei kääzzkõõzzid, tuâimmjumšid da õutstõõzzid. Viiggât oudâs kuälmad sektor oudldõõzzid tuärjjeed päärnaid da piârrjid kääzzkâ'sttemriâššmõõžž tiuddee nalla.

IV

Vää'ldet lokku ränn'jeei statuuzzâst
åårrai persooni, mâ'te spesiaal tuärjjöõzz
taarbšeei päärnai, kääzzköstaarbid Viiggât
oudâs päärnaisuõjjöõzz kvalitee'tt da
tuåimmjee'ji vaalmâšvuõđid čõõđted
päärnai vuõiggâdvuõđid tiuddmeärrsânji.
Tuärjjeet šiõgg vue'jji oudâsviikkmöõžž
päärnaisuõjjöõzz jee'res tuåimmjempirröõzzin.

V

Vää'ldet lokku vuõrâsoummui vuäžžam
kääzzköõzzin jäänab plaanee'l go ånn'jõžääi'j
sij â'lddkruuggstes åårrai päärnai sââ'jj
da vuõiggâdvuõđ. Tobdškuä'đet päärnai
jee'resnallšem piârsõõ'jid da vää'ldet lokku
pue'rben ko ånn'jõžääi'j piârrji da piârhäamai
mäñghämmsažvuõđ.

Ouddpeâmm da škooultõs

ÂNN'JÕŽSÂÂ'JJ DA OOUMAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂÐÐ

Vue'kkeš da õõutverddsaž ouddpeâmm da škooultõs lie Lää'ddjânnam raavâsvuõđ. Tõk lie vue'zzstes raajjâm vuei'tlvi'žžen Lää'ddjânnam jeärrmmõõvmmõõžž silttummša, innovaatioid da teknologiaa'je vuâđđõõvvi õhttsažkâ'dden, da pue'tti låai ii'jjin škooultõs lij vääžnai tuejjei tuâi muttsid vasttummšest. Lää'ddjânnmest lij puârast škooultum personkâ'dd, õll'jânji škooultum u'čtee'l da briljantt škooultemriâšsmõš, ko'st puu'ttet õlltäss'saž silttummuž da viiggât ooudâs päärnai obbvää'ldlaž pue'rrjie'llem.

Vue'kkšõs da õõutverddsaž ouddpeâmm, vuõss-mätt'tõs da škooultõs tää'zzte päärnai tuâggõõzzâst

pue'tti pue'rrjie'llemjeä'rdõõzzid da jee'resarvvsavžuõđ. Tu'tk̄kummsin lie ho'hssjum, što vue'kkšõs ouddpiõmmu vuässõõttmõõžžâst lij miârktoš mâ'ŋŋlakast mättjem diõtt. Lää'ddjânmmest lij määngaid jee'res jânmmid ve'rd-dee'l vää'nes vuässõõttâmgraadd ouddpeâmmast, hâ't-i vue'kkšõs ouddpeâmmast lij kookkâs pi'stti ää'u'k päärna obbvää'ldlaž šõddmõ'sše. Vuõssmätt'tõ'sse vuässõõttmõš lij veeidas da tõõž vuässâatt miâlggâd ceâlai ââ'kk-klass. Jõs škooulâst jâåttmõš jõskk le'be mättjempuâđõõžž pä'cce rââ'sšen ju'n ouddâl vuâđđškooul jâåttmõõžž, čârroõttâmriskk šorran miârkkteeinalla.

Ouddpeâmm da oudd- da vuâđđmätt'tõs lie čuõvtemkääzzkõõžž da päärnai kõskksaž aarg pirrõõžž, koin päärnai tuåimmjemvuõđ da vuässadvuõtt teâuddje. Ouddpeâmmast da škooultõõžžâst lij vääžnai vä'ldded lokku päärnai jee'resnallšem o'dinaknallšem taarbid da jie'llemsõõ'jid di vuei'tlvaž ränn'jeei statu'sse vaikkteei raajõõžž. Tuåimmjeei määngvaaldšem õhttsažtuâjj tuärjjad päärna da piârri pue'rrjie'llem da mättjummuž. Mättjummuž tuärjjõõžž âlgg lee'd dovo'lna vuäžžamnalla. Mättjemjeä'rdõõžž šorrne vuâđđmätt'tõõžž ääi'j da pukin miârkkteei joouki kõskksaž jeä'rdõõžž ooččndâ'tte â'lddlab vuâđđmätt'tõõžž looppteei ââ'kk-klaassid. Huõllân lij še, što paa'rni da niõđi mättjemjeä'rdõõžž lie ju'n OECD-jânmmi šuurmõõžž da tõk lie õinn šorrne'mmen.

Samai åå'n ouddpeâmm da škooultõs staaanee päärna vuõiggâdvuõđ mättjummuša da ta'rjeei sââ'jj verddsazkõskkvuõđid, õhttsallâšvuõ'tte da kuu'kkäiggsaž pue'rrjie'llma. Mättjummuž paaldâst âlgg-i vä'ldded

lokku pue'rrjie'llem da ra'vved, što päärna tuärjjös da mätt'tööttmöšhuäll seilla ra'vves tää'zzest. Mättjummuš da pue'rrjie'llem lie kuei'mm kuei'mes tuärjjei da oudeei. Mättjummuš raajj pue'rrjie'llem da pue'rrjie'llem tuärjjad mättjummuž. Ķeeu'summuš da viõkkvää'ld västtsaž tuõjju taarbšet tuåimmjeei vue'jjid da resuursid. Silttummuž da resuursi lââ'ssen ålgg ra'vved, što päärnai kuullmöš da vuâssadvuõtt oudpeâmmast da škooulin teâuddje õhttnânji da veiddsânji.

ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi suåppmöõžž 28 artiklast mie'rreet juõ'kk päärna vuõiggâdvuõđâst vuäžžad mätt'töõzz da 29 artiklast meä'rtet škooultöõzz täävtöõzzid Suåppmöõžž 28 artiklast suåppmöšvaldia čõnnâ'tte še riõmmâd tuåimid jeä'rbi mie'ldd škooulâst mie'rrkõõskin jååttmöõžž oudâsviikkâm diõtt da škooulâstjååttmöõžž jõskkmõõžž uu'cceem diõtt. Vuâđdläâ'jj 16 š:st staaneet čuõvtöõzzlaž vuõiggâdvuõđid da šiotteet juõ'kkka vuõiggâdvuõđâst mäauste'mes vuâđdmätt'tõ'sse. Ouddpeâmmast da škooultöõzzâst lij vääžnai miârktõs še jee'res ooumažvuõiggâdvuõttõõlgtõõzzi čõõđtumšest.

Ķeeu'summuž da
viõkkvää'ld vuâsttsaž
tuõjju taarbšet
tåimmai naa'lid.

STRATEEGLA JURDDI

I

Joortet mättjempuãđõzzid pãjnummša da uu'cceet jee'resãrvvsažvuõđ plaaneemnallšem da täãvvõõzzlaž tuãimin. Ra'vvjet dovo'lna resuursid ouddpeãmmast da škooltõõzzãst. Staanãt juõ'kk pããrnže vuei'ttemvuõtt o'dinaknallšem taarbid va'stteei škooltõ'sse da obbvãã'ldlaž mättjummša da silttummuž oudãsviikkmo'sše. Staanãt jee'res pã'rnnjoouki sãã'jj da vãã'ldet lokku rã'nnjemvuõđ ra'vvjee'l õhttsallaš da vuãssõõtti tuãimmjemkulttuur da nããnee'l tuãimmjeei inkluusio da o'dinaknallšem mättjempalgsid.

II

Tobdškuä'det ouddpeâmm miârktõõzz vue'ssen škooultõsriâšsmõõžž. Pââ'jeet ouddpeâmm vuässõõttâmgraadd nu'tt što pouu'tet še veiddsubun õu'dde ouddpeâmm o'dinaknallšem da õhttsažkåaddlaž miârktõõzz, uu'cee'l plaaneemnalla ää'sšlažmääusaid da veeidee'l määuste'mesvuõđ. Täävtõssân kuu'kkab ääi'jkõõskâst lij määu'ste'mes ouddpeâmm. Pue'reet ouddpeâmm kvalitee'tt jeä'rbi mie'ldd staaanee'l ri'jttjeei da õll'jânji škooultum personkå'dd di ärvvtõõlee'l da ooudâsviiggee'l tuâimmjummuž määngpeällsânji. Pue'reet ääi'jeld a'lğgi vuâđđsilttumšši mättjummuž da vuârvaikkõskõskkvuõđi põõššâmvuõđ ooudâsviiggee'l vuõssmätt'tõõzz da vuâđđmätt'tõõzz algvue'zz obbvuõttân. Njââ'det tue'les- da jeä'kkespei'vvtoimmjummuš di seä'brroimmjummuš jäänab vue'ssen škooulpeeiv da sa'tssjed tuâimmjummuš kvalitetta.

III

Staaneet oudldõõzzid päärna mättjumša, jeärrmõõvmmõ'sše, da škoolâst jâattam tuärrjõ'sse di šõddeem- da mätt'tempersonkââ'dd tuõjju da mätt'tõõtti- di mätt'tõõttâmhuâl kääzzkõõzzid. Fe'rttai ra'vvjed määngvaaldšem õhttsažtuâj teâuddjummuš, gõõi päärna da piârri vuäžžä ri'jttjeei obbvää'ldlaž tuärrjõõzz. Äu'kkeet ânn'jõž da oo3zât määngnalla ođđ kuânstid škoolâst jâattam kõskldõõvmmõõžž da čärrõõttmõõžž cõggmõ'sše. Vää'ldet lokku jeä'rben škooltummuš lõõđâspooddid. Ra'vvjet, što juõ'kk päärnaž vuäitt spraavdõõttâd vuâđđmätt'tõõzz mâŋŋa uu'ccmõsân nuu'bb tää'zz tu'tkkõõzz.

IV

Viiggât ooudâs silttummuž da lââ'zztet resuursid päärnai pue'rrjie'llem staanmõ'sše ooddpeâmmast, škooulâst da jee'res aarg õutstõõzzin. Ķeeu'summuž cõggmõõžž da tuâjrräuh ooudâsviikkmõõžž âlgg lee'd plaanuum da juätkkjeei aargâst šõõddi tuâimmjummuž. Ra'vvjet tobddmõš- da vuârvaikktõs-silttõõzzid ooddpeâmmast da škooulin. Ķeeu'summša kässjõõttâm vääras da viõkkvää'ld cõggâm vääras rajjum tuâimmjem- maalli tuâimmjemvuõđ ärvvtõõlât, pue'rren Ķiõččlõsttum naa'lid liâvtet da ođđ naa'lid raajât ho'hssjum taa'rbi mie'ldd.

Piârri ri'jttjeei pi'rğğummuš da tuâj di piârri õ'httesuâvtummuš

ÂNN'JÕŽSÂÂ'JJ DA OOUMAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂÐÐ

Piârri ri'jttjeei pi'rğğummuš lij vääžnai päärna pue'rrjie'llem raajji. Õõlmâs vää'ld tuâjjan lij tuärjjeed piârri da jee'res päärna huõllâânmõõžžâst va'stteei vue'ttemvuõđid staanâd päärna pue'rrjie'llem da o'dinaknallšem šõddmõõžž. Lää'ddjânnam meerekonomii kuârnte mottjeei huâllkõskkvuõtt da vue'llgaž šõddâmvuõtt, da piârõõvmõõžž kõgldõõzz da šõddâmvuõđ vuâllnummuš lie problee'm še ooumažlaž ķiõččâmvue'jjest. Õil'jab tuâjjvuõttgraadd da tuâimmjeei tuâjj- da jie'llemvue'kkjâäll lie pi'stti meerekonomii vuâđđ.

Päärna vuõiggâdvuõđi teâuddjummuš õõlgat ânn'jõõžž ravvsab staansäâi'm piârrjid, gõõi piârrji

kuârmtõs da pä'rnnpiârķeeu'hesvuõtt jie šõõdd pärna pannvââ'jjen. Snâätнас lij, što piârri heâjas puâttitää'ss da vue'llgaž tuâjjvuõttgraadd rââššee pärna sââ'jj määngnalla, da tät riskk lij tobddum še Lää'ddjânnmest jeä'rben õhttujeä'lteeipiârrijin. Pä'rnnpiârri ķeeu'hesvuõtt ij pâi leäkku õhttvuõđâst tuâte'mesvuõ'tte, pe'ce joba peä'lest ķeeu'hes pä'rnnpiârrijin lij tuâjast jie'lli jeä'lteei.

Piârri pue'rrjie'llem ooudee luežžjeei vuei'ttemvuõđid da va'lljeemväârr tuâj da piârri õ'httesuâvtummšest

Piârri ri'jttjeei
pi'rğğummuš lij
vääžnai pärnai
pue'rrjie'llem
raajji.

päärnai jee'res ââ'kkpooddin. Piârmiöttlõs tuâjj-jie'l-lem lij ceâlai õhttsažkââ'dd ä'sš: pue'rmõs sââ'jest vuei'ttemvuõđ luežžjeei le'be vue'ssäiggsaž tuõjju vie'kkte nu'tt teâuddjed päärna vuõiggâdvuõđid, go še va'stteen kuhttu piârrji da jie'llemvue'kkjääll taarbid. Ânn'jõžsââ'jest piârri sââ'j lokku välddmõ'sše da tuâj di piârri õ'httesuâvtummša lie kuuitâg määng kõddâz.

Piârrji kõskksaž tool päärna vuõiggâdvuõđi teâuddjummšest lij tobddum määngin ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi suâppmõõžž artiklain seämmanalla gu ekonoomlaž, sosiaal'laž da čuõvtemnallšem vuõiggâdvuõđid staani ooumažvuõiggâdvuõttuâppmõõžžin. ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi 26 artiklast mie'rreet vuõssmõsân juõ'kk päärnai vuõiggâdvuõđâst naaudšed sosiaalstaanâst. Lää'ddjânnam vuâđđlää'jj 19.3 § tiuddad sosiaalstaan kuõskki vuâđđvuõiggâdvuõđid šeâttmõõžžin, koon mie'ldd õõlmâs vää'ldest âlgg še tuârjjeed piârri da jee'res päärna huõllâânnmõõžžâst va'stteei vuei'ttemvuõđid staanâd päärna pue'rrjie'llem da o'dinaknallšem šõddmõõžž.

STRATEEGLA JURDDI

I Čõnnõõđât uu'ceed
pä'rnnpiârķeeu'hesvuõđ
plaanoom tuâimin čõõđ
õhttsažkåå'dd. Pä'rnnpiârri ri'jttjeei
pi'rğğummuž ra'vvjummuš da
pä'rnnpiârķeeu'hesvuõđ uu'ccummuš
kaaggât teäddceäklđõssân
sosaalstaan ooudâsviikkmõõžžâst.

II

Viiggât ooudâs õhttsažtuâjast tuâj-
jie'llem piârmiõttlõsvuõđ da tobdškuä'đet
jee'resnallšem tuâj tue'jjeem naa'lid. Tuâj,
mättjummsi da piârri õ'httesuâvtummšest
vää'ldet lokku ânn'jõõžž pue'rben piârri
da piârhäämai määngnallšemvuõđ di
ceâlai pä'rnnpoodd. Lââ'zztet luežžjeei
vue'ttemvuõđid piârrjid jue'kked
peâmmva'sttõõzz puârrsivui'm da jee'res
õlddsivui'm ma'te maaddârpuârrsivui'm.
Staaneet piârrji va'lljeemfrijjuõđ riâššâd
jeârben u'cc päänai hâiddmõš dââma.

III

Vää'ldet lokku piârrji da piârhäämai
määngnallšemvuõđ jee'resnallšem
vuõ'i'ğğest le'be pannvuõ'i'ğğest
piârrjid ârra pijjum tuârjjõshäämain.
Piârrjid ârra pijjum tuârjjõõzz viiggât
ooudâs nu'tt, što tõt vâldd lokku
pue'rben ommgažpoodd taa'rbi
lââ'ssen ânn'jõõžž pue'rben še jee'res
pä'rnnpoodd.

Päärnai õöldâs- da verddsažkõskkvuõđ

ÂNN'JÕŽSÂÂ'JJ DA OOUMAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂĐĐ

Õöldâs- da verddsažkõskkvuõđin lij jõnn miârktõs nu'tt päärnaid gu še vuõrâsoummuid. Õöldâs ooumažkõskkvuõđ ra'vve pue'rrjie'llem da suõjje vuâsttakiâvmmõõžži vaikktõõzzin. Tu'tkkummši čuõvâst jõnn vue'zzest päärnain lie šiõgg kõskkvuõđ puärrseez da õöldâs na'zvaan, da tãbdlåagg lie joba puârnam siõmmna mõõnni ii'jjin. Šiõgg kõskkvuõđid še maaddârpuärrsid tuärjje vue'zzstes päärnai obbvää'ldlaž šõddmõõžž.

Pukin päärnain jie kuuitâg leäku staanân pue'r-rjie'llem ouudeei õöldâs- da verddsažkõskkvuõđ, da mäggg päärna vuäžža lee'd õhttu, lie hue'neld âânnam,

vuäžža viõkkvää'ld le'be vaiggâd piârsõõ'jid. Vaikktõõz
pue'rrje'llma lie miârktee da juätkkje täujja kookkas
pue'ttiäigga.

Õhttnažvuõtt noorâatt täujja ju'n valmmšen ää'pptab
sââ'jest âarrai päarnaid. Jeä'rben sâjjsažhuâlast âarrai
le'be muđoi domm âalgbeä'lnn jälsteei päarnai õht-
tvuõđâânnmõš sij âlddsid vuäitt pää'cced vännsen, da
piârriji pi'rgğummušvaiggâdvuõđ lââ'zste riisk päarnai
õhttnažvuõ'tte da čorru kuâđđjummsa. Päärna kiõččâm-
vue'kk da õöldâskõskkvuõđi kâ'ddem vääžnaivuõtt pä'cce
še kuä'ss-ne vuâmmšekâni vä'žžlõs jeä'rdõsvue'jjin.

Diğitaal'laž pirrõs lij õinn vääžn'jab päärna õöldâs- da
verddsažkõskkvuõđi diõtt. Õhttvuõđâânnmõš na'zvaanid
da âlddsid šâdd täujja interneettest, da ouglõsõhttvuõđ
vuäi'tte raajjad vue'itlvi'žžen luežžjeei õõutsââ'jest
âârmõõžž jee'resnallšem vue'jjin. Seämmast diğitaal'laž
pirrõs diõtt fe'rttai jeä'rben kâssjõõttâd keeu'summša,
heâmmummša da jee'res viõkkväldda ođđ kuânstivui'm,
te'l tõt ta'rjjad še ođđ kanaalid häätlaž eettmõõžžid.

Jäänbõs vue'zzest
päarnain lie pue'rr
kõskkvuõđ puârriid
da õöldâs na'zvaan.

Diğitaal'laž pirrõs lij õinn vääžn'jab päärna õõldâs- da verddsazkõskkvuõdi diõtt.

Päärna õõldâs- da verddsazkõskkvuõdi miârktõs lij tobddum määngin ooumažvuõiggâdvuõttuõttuõõžžin di vuõppâmorgaani siâzstõõzzin. ÕM päarnai vuõiggâdvuõdi suõppmõõžž 9(3) artikla mie'ldd suõppmõõšvaldia ci'sttje jeä'ltee'je'stes le'be puârre'stes jeä'rdõõzzâst jälsteei päärna vuõiggâdvuõđ ââ'nned â'lñn persoonlaž kõskkvuõđid da vuõigg õhttvuõđid kuhttu puârresivui'm mie'rrkõõskin, pe'ce jõs tõt lij päärna ouddõõzz vuâsttsaž. Vuâđdlää'jj 10 §:st gõs šiõtteet privattjie'llem suõjâst, da šeâttmõš kätt še piârjie'llem suõj Euroopp ooumažvuõiggâdvuõttuõttuõõžž 8 artikla meâldlânji.

STRATEEGLA JURDDI

I Staaneet pĀarna vuŕiggĀdvuŕđ ĀĀ'nned ŕhttvuŕđ puĀrrsab vue'bbživui'm da jeĀrrsid pĀarna ŕŕldĀs oummuivui'm jee'res jie'llempooddin. VĀĀ'ldet lokku pĀarna ouddŕŕzz mie'ldd pĀarnže ŕŕldĀs da su'st aargĀst huĀleei vuŕĀsoummuin, mĀ'te jie'nn, ee'jj da maaddĀrpuĀrrsi, miĀrktŕŕzz.

Viiggât oudâs plaanee'l tuåimid päärna õhttnažvuõđ cõggmõõžž da verddsažkõskkvuõđi ravveem diõtt. Tuärjeet õhttsallâšvuõđ da vuârivaikktõõžž päärna aargâst, oudpeâmmast da škooulâst, friijäi'ğğen da staarjõõttâmtuåimmjummšest.

Tobdškuä'đet digitaal'laž pirrõõžž miârktõõžž päärnai õõldâs- da verddsažkõskkvuõđi diõtt da raaveet media- da vuârivaikktõs-silttõõžžid še liâđglaž saakkummšest.

Päärnai frijjäi'ĝĝ da staarjõõzz

ÂNN'JÕŽSÂÂ'JJ DA OOUMAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂÐÐ

Päärnast lij vuõiggâdvuõtt staani frijjaigga, siõ'rre da kirrsâ'ttem åarmõ'sše. Tât vuõiggâdvuõtt vuäitt teâuddjed määngnalla nu'tt dääma gu še jee'res päärna aarg pirrõõzzin. Frijjäi'jvie'ttjem da staarjõõttâmtuâimmjummuš lie vääžnai päärna verddsazkõskkvuõdin da čarrõõttmõõžž cõõggõõttmõ'sše. Staarjõõttâmtuâimmjummuž mie'ldd päärna jie'llmest lie še jäänab vuõrâsoummid, ķeäk vuäi'tte aiccâd päärna pe'cclid. Staarjõõzz vie'kkte päärnaid viikkâd ooudâs sij čeä'ppvuõðees da silttõõztees jii'jjes ooddi da tuâivji mie'ldd. Liikkõsnallšem jie'llemvue'jj da obbvää'ldlaž pue'rrjie'llem

oudldõõzzid vuei'tet tuärjjeed staarjõõzzi da frijjääi'j tuåimmjummuž lââ'ssen še ouddpëâmmast, škooulin da mättjemstroittlin vue'ssen šõddeemtuâj. Frijjääi'j da staarjõõttâmtuåimmjummuž õutstõõzz vie'kkte še tuärjjeed vuässadvuõđ õhttsažkå'ddest.

Staarjõõttâmtuåimmjummuž lij Lää'ddjânmmest veä'leķ da päärna lie aktiivlaž staarjõõtti. Staarjõõzz lei'gğ täävtõss'sažvuõtt da spraavdõõttâmkõskksažvuõtt vuäi'tte rââššeed tõt, što staarjõõttmõõžž vuâđđan lie päärna da tõk vuäi'tte raajjâd päärnže teaddõõzzid. Tæt pue'ttemku'lmm âlgg jeä'rben vä'ldded lokku nuõrrân alttuum ķeâštõõttmõšnalšem šlaajin da staarjõõzzin. Mångg päärnaž looppat staarjõõttmõõžž 12-15 âkk-sižžen. Tån vuei'tci vuäzzai vie'litted, jõs päärnai vuässadvuõtt teåuddje'če ravsubun da sij vuäi'tče pue'rben õõlmtõõttâd taarbeež da tuäivjeež täin ââ'kkii'jjin, da jõs staarjõõzz riâššjin le'čče jäänab teâđ murkkââ'jj rajjum muttsin jeä'rben fyyslaž da tåbddjie'llem šõddmõõžž vuu'din. Määng staarjõõzz palddlõsvuõtt vuäitt še lee'd õhtt kuånstt vie'litted staarjõõttmõõžžâst čåuddõõttmõš murkkââ'jjest da oudeed päärna jii'jjes raavâsvuõđi kaunmmõõžž.

Staarjõõttâmvuei'ttemvuõđ vaajtâ'lle jeä'rbi mie'ldd jâlstempääi'ķ, piârri vää'rkõsvuõđ da na'zvankruugg mie'ldd, jie-ga pukin päärnain leäkku vuei'tlvaž staani staarjõõttmõšše da frijjääi'j vie'ttjummsa.

Päärnai staarjõõttmõš lij Lää'ddjânmmest juâk-kjõõvâm sosioekonoomlaž statuuzz mie'ldd, mâ'st seu'rrje pue'rrjie'llem- da tiõrvâsvuõttjeä'rdõõzz

kookkas vuõrâsvuõ'tte. Puk staarjõõzz jeä'la kaallâš, leâša piârri vää'nes puättitää'ss lij läädna tuõ'ppjed päärna vuei'ttemvuõđid ooddines meâldlaž staarjõõzz va'lljummsa da verddsazkõskkvuõđi tuõ'll'jummsa frijjääi'j tuåimmjummsest. Sosioekonoomlaž tuâggaž vaikat še kulttuur- da čeäppõs-staarjõõzzi vuäžžamvuõ'tte vue'jjest. Seämmast staarjõõzzid jâåttmõš sätt lee'd mäנגin piâr-jin vaiggâd le'be tõn ij vuei't riâššâd ni voops. Škooulpeeiv õhttvuõđâst le'be škooul ââlda âârrai staarjõõzz hiâlp te tän jii'jjes vue'zzstes.

Päärna vuõiggâdvuõtt siõ'rre da frijjäigga lij staanuum ÕM päärna vuõiggâdvuõđi suâppmõõžž 31 artiklast, koon mie'ldd suâppmõšvaldia to'bdde päärna vuõiggâdvuõđ vuâņņmõ'sše da frijjäigga, suu ââ'jjes meâldlaž siõrrmõ'sše da virksmõõvâmtuåimmjummsa di frijj vuässõõttmõ'sše kulttuurje'llma da čeä'ppvuõđid.

Päärnast lij
vuõiggâdvuõtt
staani frijjäigga,
siõ'rre da
ķirrsâ'ttem
âârrmõ'sše.

STRATEEGLA JURDDI

I

Viiggât ooudâs päärnai frijjäai'j da staarjõöttâmtuâimmjummuž tuâimmjee'ji vaalmâšvuõđid viikkâd čõõđ päärna vuõiggâdvuõđid tuâimmjumšstes da tuärjjeet šiõgg vue'jji ooudâsviikkmõõžž. Lââ'zztet staarjõöttâmtuâimmjummuž tuâimmjee'ji pedagooglaž silttummuž da teâđ päärnai šõddmõõžžâst da ââ'kkpââ'jin di murkkââ'jj tuejjäm muttsin jeä'rben fyyslaž da tâbddjie'llem šõddmõõžž vuu'din.

II

Vää'ldet frijjäi'j tuåimmjumšest da staarjõzzin viõusõbân da čõõđ tuåimin lokku tõt, što tuåimmjumšest vuâđđan lie päärna. Huõltet, što staarjõs ij leäkku pâi spraavdõskõksaž le'be pijj päärnže leigga šurr õõlgtõõzzid, vuârddmõõžžid le'be teaddõõzzid. Tobdškuä'đet čeäppõõzz vuâđđmättjummuž miârktõõzz vue'ssen škooultemriâššmõõžž da nââneet tõn nu'tt, što tõt le'čče õinn jäänbõõzz päärnže vuei'tlvaž jee'resâ'rnn jânnam. Staaneet päärnai vuei'ttemvuõđid ku'kesäiggsaž staarjõõttmõ'sše.

III

Lââ'zztet päärnai pue'rrjie'llem nâânee'l, što juõ'kk päärnast lij vuei'ttemvuõtt staarjõ'sse, koon årra suu miõll keäss da läädnai da määngpeällsaž frijjäai'j tuåimmjummsa. Lââ'zztet õõutverddsažvuõđ tuärjjei da tää'ssärvvsaz di mäauste'mes da miõllsaž staarjõõttâmvuei'ttemvuõđid škooulpeeiv õhttvuõđâst. Tännalla raajât vuei'tlvi'žžen tõt, što pukin päärnain lij vuei'ttemvuõtt määngaid staarjõõzzid. Tobdškuä'đet liikkummuš- da kulttuuršõddmõõžž miârktõõzz da jiõččtäättlažtuâi da sie'brrkâ'ddtuåimmjummuž rool päärnai obbvää'ldlaž pue'rrjie'llem da ouddnummuž tuärjjummšest.

IV

Viiggât ooudâs tuâimid, koin staaneet päärnai
vuäittmõõžž, ri'jttjeei vuâηηmõš da frijjäi'j.

Päärna vuäzzli'žžen õhttsaž- kåå'ddest

Hå't-i vuâlla 18-âkksain
jeä'la ââ'jjes diõtt
tiudd poliittlaž
vuõiggâdvuõđ, sij
lie tää'ssärvusa da
vääžnai õhttsažkåå'dd
vuäzzla.

Päärnaid till'lõõvvi vaikktõõzzi ärvvtõõllmõš da pä'rnnbudjetâsttmõš

ÂNN'JÕŽSÂÄ'JJ DA OOUMAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂÐÐ

Päärnai vuõiggâdvuõđi teâuddjummuš pääcc
sätt'tõõggvärsi'žžen da veeitli'žžen, jõs si'jjid till'lõõvvi
vaikktõõzzid jeä't ärvvtõõlluku konsiste'nttlânji
šiõttõõllmõõžžâst, poliittlaž tu'mmstõktuâjast da
resuursi juâkkmõõžžâst. Ânn'jõžsââ'jest vaikktõõzzi
ärvvtõõllmõõžž veeidasvuõtt vaajtâäll tõn mie'ldd,
mä'htt vuõ'i'ğgest päärnaid till'lõõvvi tu'mmstõktuâjast
le'be tuâimmjummušest lij kõõččmõš. Takainalla
pä'rnnvaikktõõzzi ärvvtõõllmõš vuâitt pää'cced vännsen,
hât-i tu'mmstõktuâjast le'be tuâimmjummušest le'čče
samai-i miârkkteei vaikktõõzz päärnai statu'sse.

STRATEEGLA JURDDI

I Päärnaid da piârrjid till'löövvi vaikktöõzzi ärvvtöõllmõš vää'ldet systemaatnallšem vue'ssen tu'mmstöktuâi da tuâimmjemvue'jj vaaldâšm pukin taa'zzin, da töid tuärjeet pä'rnnvaikktöõzzi ärvvtöõllâm âânnmavälddummšest da čöõđtummšest. Tät lij samai vääžnai koo'ddid. Vaikktöõzzärvvtöõllmõõžži siiskâž da miârktõs öhttlöövât tu'mmstöõggi vuâđđöõttmõõžžin. Vaikktöõzzi ärvvtöõllmõš vuällââ'ttet še täällarvvlöstu'mmstöõggi valmštöõllmõ'sše da seu'rrjumšä.

Pä'rnnvaikktöõzzi ärvvtöõllmõõžž da pä'rnnbudjetâsttmõõžž kuõskki mõõntöõllmõõžžid da silttummšid viiggât oudâs pâ'jjel halltõspõõ'ji veiddsânji.

Päärnaid kuõskki teâđ noorât konsiste'nttlânji da teâđ noormõõžžâst âarrai reäi'j oozžât da čiõutât. Teâđ âânnmõõžž da analysâsttmõõžž viiggât oudâs konsiste'nttlânji. Teâđ äu'kkeet tu'mmstõktuâjast da tuâimmjumšest.

Päärnai vuõiggâdвуõtt koll'jed da vuäžžad teâđ

ÂNN'JÕŽSÂÂ'JJ DA OOUMAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂĐĐ

Päärna vuõiggâdвуõtt vuässadvuõ'tte lij vääžnai vuâđđ-
da ooumažvuõiggâdвуõtt. Hâ't-i vue'lnn 18-âkksain
jeä'la ââ'kkes diõtt tiudd poliittlaž vuõiggâdвуõđ, sij
lie tää'ssärvsa da vääžnai õhttsažkåå'dd vuäzzla.
Päärnai vuässadvuõtt da tõn tuärjjei demokra-
da ooumažvuõiggâdвуõttšõddmõš lie vääžnai
päärnai ouddnummšest da šõddmõõžžâst aktiivlaž
meerlažvuõ'tte da tiuddmeärrsaž õhttsažkååddlaž
tuâimmjeeivuõ'tte.

Päärnai vuei'ttemvuõđ lee'd vuäzzli'žžen, koll'jed,
vuäžžad teâđ da tuâimmjed aktiivlaž da siltteei
õhttsažkåå'dd vuäzzli'žžen âlgg staaneed veiddsânji da

ââ'kktää'ss meâdlânji. Tãn poodd päärnai vuässadvuõtt da kuullmõš lie veeitlõs jie-ga tiõuddu pukin päärnaid kuõskki tu'mmstõktuâjast. Problee'mmen lij še tõt, što vüe'ss päärnain pä'cce tääu'je'ld ho'hssjekâni da kuul'kâni. Vuässadvuõđ väjja teâuddjummuš sätt jââ'dted nârrjeei čorru pääccmõšše, mii hie'l'keld rââžžad õhttsažkâaddlaž tu'mmstõktuâi da tuâimmjummuž keäll'jemvuõđ.

ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi suâppmõõžž 12(1) artikla mie'ldd suâppmõšvaldia staanee päärnže, kââ'tt silttâd raajjâd jii'jjes vuäinlmid, vuõiggâdvuõđ friijâld čuä'jted täid vuäinlmeez pukin päärna kuõskki aa'sšin. Päärna vuäinlmid âlgg vä'ldded lokku päärna ââ'jj da šõddeemtää'zz meâdlânji. Vuâđdlää'jj 6.3 š:st peä'lstes mie'rreet, što päärnaid âlgg ci'sttjed tää'ssârvse'ld persoonin, da see'st fe'rttai vuäžžad vaikkted jiijjâs kuõskki aa'sšid suu šõddmõõžž va'stteenalla. Päärna vuõiggâdvuõtt koll'jummša da teâđ vuäžžmõ'sše lij staanuum še jee'res ooumažvuõiggâdvuõtt suâppmõõžžin, mâ'te ÕM lää'mes oummui vuõiggâdvuõđid kuõskki õõlmâs-suâppmõõžžâst di Euroopp suâvtõõzz minorite'ttraammõõlmâs-suâppmõõžžâst.

STRATEEGLA JURDDI

I Päärna vuässadvuõtt, vuõiggâdvuõtt koll'jed da teâđ vuäžžmõš vää'ldet lokku systemaattlânji päärnaid ju'n-a vuõ'i'ğğest le'be pannvuõ'i'ğğest kuõskki tu'mmstõktuâjast da tuâimmjummmšest. Päärnai vuäinlmi siiskâž da miârktõs õhttlõõvât tu'mmstõõggi vuâđđõõttmõõžžin.

II

Nââneet, što pukin
päärnaivui'm tuâimmjeei
vuõrâsoummuin lij
ri'jttjeei fi'ttjõs da silttõs
päärnai vuässadvuõđ da
tuâimmjeeivuõđ tuärjjummšest.

III

Päärna vuässadvuõđ, vuõiggâdvuõđ
koll'jed da teättvuäžžmõõžž pue'reet
õ'uddlest rââstvaaldšemvuõđlaž
reâuggmõõžžin da ra'vvjee'l šiõgg
naa'lid vue'zzin rajjõõzzid di päärnai
aarg. Reâuggmõõžžâst vää'ldet
lokku jeä'rben tõk päärna, keäi
vuäinalm pä'cce tän poodd uu'ccab
vuâmmšummša.

Strategia tiu'dde- piijjmõš

Pä'rnnstrategia
sii'ske
kue'skke puk
õhttsažkåå'ddlaž
jie'llem.

Strategia da tiu'ddepiijmõšplaan

Strategiaa'je vuãđđõõvvi tuâj âlgg kue'dded kookkâs da lee'd veiddsânji vaikkteei. Meerlaž pä'rnnstrategia tiu'ddepiijmõš õõlgat strategia njâãđđmõõžž ju'n leä'mmen le'ddi tu'mmstõktuâjain da tuâimmjummuž rajjõõzzin. Strategia âlgg jäälõõttâd luândlaž vue'ssen ouddâl puki valdia, vu'vddvaaldâšm da koo'ddi tuâimmjummuž. Pä'rnnstrategia siiskâž kuõskte puk õhttsažkâaddlaž jie'llem da tõn tiu'ddepiijmõõžžâst âlgg vä'ldded lokku veiddsânji õhttsažkââ'dd jee'res tuâimmjee'jid.

Meerlaž pä'rnnstrategia lij meinum stu'vrrjed halltõspõõjin raajjâmnalla âârrai tiu'ddepiijmõšplaan. Tiu'ddepiijmõšplaan valmštõõlât jee'res vaaldšemvuu'-did kâ'tteei ve'rğğtuâjjan da priimât valdiasââbbar takai-sâbbrest. Tiu'ddepiijmõšplaanâst õhttlõõvât täärkben, määkkmin tuâimmjummušin strateegla jurddjid oudeet juõ'kk halltõspââ'jest. Meerlaž pä'rnnstrategia âlgg tuärjjeed juõ'kk halltõõzz tiu'ddepiijmõšplaan da tõõzz õhtteei parlamentaarlaž õhttsažtuâj da nââneed õhttsažtuâj da silttummuž koordinâsttmõõžž ve'rğğnee'kkivui'm da jee'res õhttsažkââ'dd vuu'did e'tkkeei ä'sštobddjivui'm

Pä'rnnstrategia juõ'kk tiu'ddepiijmõšplaan raajmõš, čõõđtummuš da seu'rrjummuš âlgg čõõnnâd täärkeld va'lljuum indikaattorivui'm, koin seu'rrjet vuõššân strategiast rajjum linnjõõzzi da nuu'bb beä'lñn tõid halltõspõõjin tiuddee tuâimmjummuši vaikktemvuõđid. Tiu'ddepiijmõõžž ouddnummuž âlgg še seu'rrjed mie'rrkõõskin da juõ'kk halltõspââ'jj tiu'ddepiijmõõžž vaikktemvuõđâst âlgg tue'jjeed see'lv.

Strategia tiu'ddepiijmõšž âlgg vuâdfeed ri'jtteei tiõttu da täävtõsnallšem pärna vuõiggâdvuõdi oudâsviikk mõšše mottjeei jeällmõšžin. ÕM pärnai vuõiggâdvuõdi komitea lij te'ddâam konsiste'ntlânji teâtnoormõšž da pärnnvaikk tõzzi ârvvtõllâm di pärnnbudjetâsttmõšž miârkk tõzz seämmanalla gu pärna vuõiggâdvuõdid kuõskki tuâimmjemprograami koordinâsttmõšž. Tõk lie täärkes vue'ss pärnnstrategia da tõn tiu'ddepiijmõšž. Seämmast âlgg raajjad kuâns-tid, koin pärnnstrategia vuâitt pukin pue'rmõsân tuârjjeed Lää'ddjânnam suâppmõšõlgtõzzi teâuddjummuž pärna vuõiggâdvuõdi mie'rräiggsažraportâsttmõšžâst

Strategia vaikkteei tiu'ddepiijmõš õõlgat dovo'lna resuursid da silttummuž. Tiu'ddepiijmõšž âlgg lee'd rââstvaaldâšmnallšem da tõzz âlgg vuässâtted veidsânji õhttsažkââdd jee'res tuâimmjee'jid, meer-lažõhttsažkââdd da jee'res âkksaid da jee'res narodjooukid koll'jeei pärnaid da vuõrâsuummid.

Vaikkteei tiu'ddepiijmõš õõlgat põõšši rajjõzzid da strategiatuâj õõldâs čõõnmõšž valdiavaaldšmin, vu'vddvaaldšmin da koo'ddi strateeglaž plaanummšin da tu'mmstõktuâjain. Rajjõzzi oudâsviikk mõšžâst âlgg vâ'ldded lokku jee'res pärnai vuõiggâdvuõdid oudeei tuâimmjee'ji mâ'te pärnaiäššvâ'lddnee'kk da ee'ttikââdd vuõiggâdvuõttä'sšsoummu tuâjaid. ÕM pärnai vuõiggâdvuõdi suâppmõšž õõlgtõzzi čõõdtummuš taarbaš kõskkuum, konsiste'ntt da põõšši pärnnstrategia koordinâsttmõšž da seu'rrjummuž di ri'jtteei tuâimmjemvâ'lddvuõdid.

Publication design:
Anni Tolvanen / Ellun Kanat

Illustrations:
Veera Kesänen / Ellun Kanat

Typefaces:
Noto Sans Regular & Bold

ISBN 978-952-00-9875-9 (pdf)

ISBN 978-952-00-9871-1 (painettu)